

Uwagi do funkcjonowania modelu odpowiedzialności zawodowej tłumaczy przysięgłych w Polsce

Paweł Gugala

SG Legal Sierota Gugala Sp. J., Warszawa

pawel.gugala@sglegal.pl

Abstrakt: Mimo iż od ponad dwudziestu lat obowiązuje ustawa regulująca zawód tłumacza przysięgłego w Polsce, to jednak system odpowiedzialności zawodowej tłumaczy przysięgłych wymaga pilnych reform o charakterze strukturalnym. W niniejszym artykule przedstawiono dysfunkcje obowiązującego modelu, wpływające negatywnie na rzetelność, przewidywalność i bezstronność postępowań dyscyplinarnych, które wynikają z doświadczeń autora artykułu zebranych w roli adwokata przed Komisją Odpowiedzialności Zawodowej, jak i tłumacza przysięgłego. Ponadto sformułowano propozycje zmian dotyczących funkcjonowania Państwowej Komisji Odpowiedzialności Zawodowej, których celem jest wzmocnienie prestiżu zawodu tłumacza przysięgłego oraz zapewnienie skuteczniejszej ochrony prawnej osób go wykonujących.

Słowa kluczowe: tłumacz przysięgły, odpowiedzialność zawodowa, problemy tłumaczy, Komisja Odpowiedzialności Zawodowej, Państwowa Komisja Egzaminacyjna

Comments on the functioning of the model of professional liability of sworn translators and interpreters in Poland

Abstract: Although a law governing the profession of sworn translator and interpreter has been in force in Poland for over twenty years, the system of professional liability of sworn translators and interpreters requires urgent structural reforms. This article presents the dysfunctions of the current model that negatively affect the reliability, predictability, and impartiality of disciplinary proceedings, resulting from the author's experience as an advocate before the Professional Liability Committee and as a sworn translator and interpreter. In addition, proposals for amendments concerning the functioning of the Professional Liability Committee have been made, with the aim of strengthening the prestige of the profession of sworn translator and interpreter, and ensuring more effective legal protection for those pursuing this profession.

Keywords: sworn translator and interpreter, professional liability, translator problems, Professional Liability Committee, State Examination Board

Wprowadzenie

System odpowiedzialności zawodowej tłumaczy przysięgłych w Polsce, mimo ponad dwudziestu lat obowiązywania ustawy o zawodzie tłumacza przysięgłego (u.z.t.p.), wymaga dziś fundamentalnej refleksji i pilnych reform strukturalnych. Jako praktyk – adwokat występujący przed Komisją Odpowiedzialności Zawodowej (KOZ) oraz tłumacz przysięgły – dostrzegam liczne dysfunkcje obecnego modelu, które bezpośrednio rzutują na rzetelność, przewidywalność oraz bezstronność postępowań dyscyplinarnych.

Odpowiedzialność tłumacza przysięgłego

Odpowiedzialność dyscyplinarna to swoista instytucja prawna służąca dyscyplinowaniu i samokontroli wyodrębnionych organizacyjnie grup społecznych, z uwagi na specyfikę realizowanych przez nie celów i konieczność zachowania rygorystycznych standardów etycznych. Jak wskazuje Koziulewicz (2023, s. 15–17), odwołując się do poglądów

doktryny, odpowiedzialność ta jest nakierowana na realizację co najmniej czterech społecznie uzasadnionych celów. Po pierwsze, służy zapewnieniu przestrzegania szczególnych reguł zachowania przyjętych w danej grupie zawodowej. Po drugie, ma na celu eliminację z zawodu osób, które przestały spełniać wymagane prawem cechy osobowościowe, niezbędne do wykonywania działań o szczególnej wadze publicznej. Po trzecie, chroni prestiż zawodu oraz zapewnia odpowiednią jakość fachową wykonywanych funkcji. Po czwarte, zapewnia określoną niezależność jurysdykcyjną instytucji lub korporacji poprzez poddanie jej członków szczególnym zasadom oceny. Ponadto autor wskazuje, że w odróżnieniu od odpowiedzialności karnej, w prawie dyscyplinarnym nie istnieje w pełni zamknięty katalog przewinień, a podstawą odpowiedzialności są często czyny godzące w dobro danej służby lub godność wykonywanego zawodu. Środowisko zawodowe, znające najlepiej własną specyfikę, jest bowiem najbardziej predysponowane do rzetelnej oceny naruszeń zasad swojej profesji. Odpowiedzialność dyscyplinarna tworzy w ten sposób funkcję ochronną, zapewniając członkom danej korporacji niezbędną swobodę i niezależność przy wykonywaniu zawodu.

Zasady odpowiedzialności zawodowej tłumaczy przysięgłych zostały uregulowane w rozdziale 4 ustawy o zawodzie tłumacza przysięgłego (art. 21–29). Celem tego reżimu jest m.in. dbałość o bezpieczeństwo obrotu prawnego, gdyż tłumacze wprowadzają do niego dokumenty będące tłumaczeniami poświadczonymi, stanowiące istotne instrumenty prawne przypominające swoimi skutkami akty notarialne. Tłumacz przysięgły podlega odpowiedzialności zawodowej za niewypełnianie swoich obowiązków określonych w ustawie albo za wypełnianie ich w sposób nienależyty lub nierzetelny. Do przewinień tych należy m.in. nieuzasadniona odmowa wykonania tłumaczenia na żądanie sądu, prokuratora, Policji czy organów administracji państwowej, wykonywanie powierzonych zadań bez zachowania szczególnej staranności i bezstronności, niedochowanie tajemnicy zawodowej, nieprowadzenie repertorium oraz nieodpowiednie używanie pieczęci.

Ustawa przewiduje zamknięty katalog kar dyscyplinarnych dla tłumaczy przysięgłych: upomnienie, naganę, karę pieniężną, zawieszenie prawa wykonywania zawodu (od 3 miesięcy do roku) oraz całkowite pozbawienie prawa wykonywania zawodu (z możliwością ubiegania się o jego ponowne nadanie nie wcześniej niż po upływie 2 lat od pozbawienia i po ponownym złożeniu egzaminu państwowego).

Organem prowadzącym postępowania i wymierzającym kary jest Komisja Odpowiedzialności Zawodowej (KOZ), którą powołuje Minister Sprawiedliwości. W skład KOZ wchodzi 9 członków: 4 wskazuje Minister Sprawiedliwości, 1 minister właściwy do spraw pracy, a 4 wyłanianych jest przez organizacje zrzeszające tłumaczy. Postępowanie przed KOZ można zainicjować wyłącznie na wniosek Ministra Sprawiedliwości lub wojewody. Zleceniodawca (np. klient prywatny) nie dysponuje uprawnieniem do samodzielnego złożenia wniosku – może on jedynie wystąpić do Ministra lub wojewody z prośbą o wszczęcie postępowania. W sprawach nieuregulowanych w ustawie do postępowań przed KOZ stosuje się odpowiednio przepisy Kodeksu postępowania karnego. Uchwała Składu Siedmiu Sędziów Sądu Najwyższego z 9 grudnia 2020 r.¹ rozstrzygnęła ostatecznie sygnalizowaną w doktrynie i orzecznictwie wątpliwość², który wydział sądu apelacyjnego i na podstawie jakich przepisów proceduralnych rozpoznaje odwołania od uchwał KOZ stwierdzając, że Sprawa z zakresu odpowiedzialności zawodowej tłumaczy przysięgłych podlega rozpoznaniu przez wydział karny sądu apelacyjnego właściwego ze względu na miejsce zamieszkania tłumacza przysięgłego, przy zastosowaniu przepisów ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. - Kodeks postępowania karnego.

Ocena modelu odpowiedzialności zawodowej

Kryteria, według których poddano ocenie obecny system, to zgodność z konstytucyjnymi standardami rzetelnego procesu, podziału władzy oraz gwarancje obiektywnej bezstronności ustrojowej.

W obecnie obowiązującym modelu odpowiedzialności zawodowej tłumaczy przysięgłych Minister Sprawiedliwości występuje jednocześnie jako:

- oskarżyciel – to on decyduje o wszczęciu postępowania (art. 24 ust. 1 u.z.t.p.), a także może wnosić odwołania od każdego

¹ Uchwała SN z 09.12.2020 r., III PZP 2/20, Legalis nr 2505102.

² Wątpliwości proceduralne związane ze stosowaną uprzednio praktyką kierowania odwołań od uchwał KOZ do wydziałów pracy i ubezpieczeń społecznych sądów apelacyjnych opisuje szczegółowo Wójcik (2018).

orzeczenia, w tym od orzeczeń w sprawach, w których postępowanie zainicjował wojewoda (art. 26 ust. 1 i 2 u.z.t.p.),

- arbitralny nadzorca personalny – ma pełną swobodę w doborze osób orzekających w sprawach przez niego zainicjowanych, a poprzez brak kadencyjności posiada stały instrument nacisku na te osoby.

Sytuację pogarsza praktyka powoływania do KOZ urzędników Ministerstwa Sprawiedliwości. Urzędnik resortu, decydując o winie tłumacza w sprawie zainicjowanej przez jego własnego przełożonego, znajduje się w sytuacji oczywistego konfliktu interesów. Rodzi to uzasadnioną wątpliwość co do bezstronności, czyli nadaje sędziemu status *iudex suspectus* (sędzieja podejrzany) w rozumieniu art. 41 k.p.k.

Powszechnie obowiązującym standardem jest powoływanie organów dyscyplinarnych na ściśle określone kadencje. Przykładowo w przypadku adwokatów, rzeczników patentowych, lekarzy i architektów sądy dyscyplinarne powoływane są na czteroletnie kadencje³. Zasada kadencyjności w powoływaniu organów dyscyplinarnych obowiązuje również w odniesieniu do zawodów nietworzących samorządów zawodowych (prokuratorów, członków służby cywilnej, nauczycieli, także nauczycieli akademickich)⁴. Brak kadencyjności charakterystyczny jest dla formacji paramilitarnych i mundurowych (Policja, Straż Graniczna, Państwowa Straż Pożarna, Straż Więzienna).

Tymczasem w odniesieniu do ustawy o zawodzie tłumacza przysięgłego zasada kadencyjności dotyczy wyłącznie członków Państwowej Komisji Egzaminacyjnej. Zgodnie z art. 3 ust. 4 ustawy o zawodzie tłumacza przysięgłego kadencja PKE trwa 4 lata. Co więcej, ustawa w ust. 7 tego samego artykułu precyzyjnie definiuje zamknięty katalog przesłanek pozwalających na odwołanie członka PKE przed upływem kadencji (niewykonywanie obowiązków, niezdolność do ich wykonywania lub zrzeczenie się członkostwa). Taka konstrukcja zapewnia członkom PKE niezbędną niezależność merytoryczną.

³ Art. 11 ust. 1 ustawy z dnia 26 maja 1982 r. – Prawo o adwokaturze, art. 60 ust. 2 ustawy z dnia 11 kwietnia 2001 r. o rzecznikach patentowych, art. 14 ust. 1 ustawy z dnia 2 grudnia 2009 r. o izbach lekarskich, art. 12 ustawy z dnia 15 grudnia 2000 r. o samorządach zawodowych architektów oraz inżynierów budownictwa

⁴ Art. 144 § 1 ustawy z dnia 28 stycznia 2016 r. – Prawo o prokuraturze, art. 118 ust. 1 ustawy z dnia 21 listopada 2008 r. o służbie cywilnej, art. 78 ust. 1 ustawy z dnia 26 stycznia 1982 r. – Karty Nauczyciela, art. 280 ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce

Natomiast w przypadku Komisji Odpowiedzialności Zawodowej sytuacja wygląda zgoła inaczej. Zgodnie z art. 29 ust. 1 u.z.t.p. Minister Sprawiedliwości powołuje członków KOZ w drodze zarządzenia, nie określając żadnych ram czasowych ich urzędowania. W praktyce oznacza to, że członkowie KOZ funkcjonują w stanie permanentnej niepewności prawnej. Minister może odwołać dowolnego członka w każdym momencie, dokonując jedynie zmiany wspomnianego zarządzenia. Brak ustawowych gwarancji trwałości członkostwa drastycznie osłabia niezależność tego organu i pozwala na swobodną, arbitralną wymianę składu orzekającego – co niedopuszczalne – nawet w trakcie trwania konkretnych, wieloletnich postępowań. Dodatkowo od początku funkcjonowania KOZ wykształciła się i utrzymała błędna praktyka powoływania do rozpoznawania spraw tzw. składów pięcioosobowych. Jest to działanie stojące w jaskrawej sprzeczności z literalnym brzmieniem ustawy. Zgodnie z art. 29 ust. 1 u.z.t.p. Minister powołuje Komisję składającą się z 9 osób. Ustawa nie przewiduje dzielenia tego organu na mniejsze, odrębne podzespoły orzekające.

Kluczowy w tej materii art. 25 ust. 2 u.z.t.p. stanowi jedynie, że orzeczenia Komisji zapadają w formie uchwały podejmowanej bezwzględną większością głosów w obecności co najmniej połowy jej członków. Przepis ten określa wyłącznie niezbędne kworum (minimum 5 osób przy dziewięcioosobowym składzie) wymagane do ważności głosowania. Nie daje on jednak przewodniczącemu KOZ ani ministrowi uprawnienia do arbitralnego wyznaczenia tylko części członków do danej sprawy. W świetle przepisów każdy z 9 powołanych członków KOZ ma ustawowe prawo i obowiązek brać udział w każdej sprawie rozpoznawanej przed Komisją. Powyższa praktyka prowadzi do tego, że tzw. „składy orzekające” KOZ tworzone są w większości przez urzędników, a udział tłumaczy w obradach Komisji przybiera charakter fasadowy.

Tymczasem powoływanie pięcioosobowych „składów orzekających” bądź niepowiadamianie wszystkich członków KOZ o planowanych posiedzeniach skutkuje wadliwością podejmowanych uchwał:

1. Nienależyta obsada organu (art. 439 § 1 pkt 2 k.p.k.). Orzekanie przez skład nieznaną ustawie (czyli pięcioosobowy „zespół” zamiast dziewięcioosobowej Komisji działającej w kworum) stanowi bezwzględną przyczynę odwoławczą. Sąd Apelacyjny

ma obowiązek uchylić takie orzeczenie niezależnie od granic zaskarżenia i wpływu uchybienia na treść rozstrzygnięcia.

2. Naruszenie przepisów postępowania (art. 438 pkt 2 k.p.k.). Pozbawienie pozostałych 4 członków Komisji prawa do orzekania jest rażąco wadą proceduralną. Zmiana składu może bezpośrednio wpłynąć na wynik głosowania, co czyni takie orzeczenie skrajnie podatnym na wzruszenie w toku kontroli instancyjnej.

Mając na uwadze wskazane uchybienia stwierdzam, że obecny model oraz praktyka procedowania przez KOZ stoją w wyraźnej sprzeczności z konstytucyjnymi standardami rzetelnego procesu (art. 45 ust. 1 Konstytucji RP) oraz zasadą podziału i równowagi władz (art. 10 Konstytucji RP). Trybunał Konstytucyjny wielokrotnie podkreślał znaczenie obiektywnej bezstronności organów orzekających. W wyroku z dnia 15 stycznia 2009 r., K 45/07 wskazał, że nieograniczony wpływ organu władzy wykonawczej (ministra) na obsadę stanowisk orzeczniczych oraz brak jasnych kryteriów ich odwoływania może prowadzić do nieuprawnionego nacisku. Z kolei w wyroku z dnia 5 grudnia 2005 r., SK 26/05 Trybunał podniósł, że bezstronność jest warunkiem *sine qua non* sprawiedliwości. System, w którym strona postępowania kontroluje byt zawodowy członka składu orzekającego, narusza standard obiektywnej bezstronności, tworząc strukturę, która „nie wygląda na bezstronną” z punktu widzenia podsądnego i społeczeństwa.

Możliwość odwołania członka KOZ w dowolnym momencie przy jednoczesnym braku kadencyjności narusza również wywodzoną z art. 2 Konstytucji RP zasadę zaufania obywatela do państwa i stanowionego przez nie prawa, czyniąc procedurę dyscyplinarną narzędziem administracyjnym, a nie sądowym.

Wnioski

Dalsze utrzymywanie obecnego modelu uderza w bezpieczeństwo prawne zawodu tłumacza przysięgłego. Niezbędne jest wdrożenie następujących zmian *de lege ferenda*:

1. Wprowadzenie kadencyjności członków KOZ (analogicznie do PKE), aby zapewnić im stabilność i niezależność od bieżących decyzji resortu.

2. Doprecyzowanie reguł powoływania i odwoływania, wykluczające możliwość wymiany składu w trakcie trwania spraw.
3. Zapewnienie systemowej bezstronności poprzez ustawowy zakaz orzekania przez pracowników MS w sprawach inicjowanych przez Ministra Sprawiedliwości.
4. Uściślenie zasad wyłaniania kandydatów na członków KOZ przez organizacje tłumaczy, tak aby ich wskazania były wiążące, a nie jedynie „proponowane” ministrowi.
5. Bezwzględne respektowanie prawa wszystkich 9 członków KOZ do udziału w każdej sprawie, co ostatecznie wyeliminuje ryzyko nieważności orzeczeń z powodu nienależytej obsady.

Bez tych reform model odpowiedzialności zawodowej tłumacza przysięgłego pozostanie jedynie fasadową procedurą, narażoną na ciągłe podważanie orzeczeń przed sądami powszechnymi ze względu na ich fundamentalne wady konstytucyjne i procesowe.

Niemniej jednak, docelowym postulatem systemowym – jak trafnie konkluduje Koźbiał (2024, s. 2) – powinno być utworzenie odrębnego samorządu zawodowego tłumaczy przysięgłych. Jak pokazują statystyki, w Polsce uprawnienia tłumacza przysięgłego posiada obecnie około 10 tysięcy osób. Jest to okołoprawnicza grupa zawodowa o statusie zaufania publicznego, która jest znacznie liczniejsza od grupy aktywnych notariuszy (niespełna 4 tysiące) i w pełni zasługuje na ustrukturyzowaną samorządność. Powołanie samorządu zawodowego pozwoliłoby tłumaczom przysięgłym przejąć od Ministra Sprawiedliwości pieczę nad należyтым wykonywaniem zawodu. Otworzyłoby to również przestrzeń na przyznanie środowisku tłumaczy znacznie większej roli w sądownictwie dyscyplinarnym, na wzór innych klasycznych korporacji prawniczych, co urzeczywistniłoby cel i istotę instytucji odpowiedzialności zawodowej opartej na wewnątrzśrodowiskowej samokontroli i autonomii.

Oświadczenie o konflikcie interesów

Autor oświadcza, że nie istnieje żaden konflikt interesów. W przypadku pojawienia się konfliktów w przyszłości autor niezwłocznie poinformuje o tym redakcję czasopisma.

Oświadczenie dotyczące wykorzystania SI

Autor oświadcza, że przedstawiona treść naukowa została w całości opracowana samodzielnie, natomiast wykorzystanie narzędzi sztucznej inteligencji (AI) miało charakter wyłącznie pomocniczy i ograniczało się do wsparcia w zakresie korekty językowej tekstu.

Bibliografia

- Cieślik, B., Kierzkowska, D., Michalska, A., Staniszevska-Kowalak, D., Zieliński, J. (2018). *Tłumacz przysięgły. Status prawny i zawodowy*. Wydawnictwo Translegis.
- Cieślik, B., Laska, L., Rojewski, M. (2022). *Egzamin na tłumacza przysięgłego. Komentarz, teksty egzaminacyjne, dokumenty*. C.H. Beck.
- Dostatni, G. (2005). *Komentarz do ustawy o zawodzie tłumacza przysięgłego*. TEPIS.
- Gugała P., Antosik-Bandurska M. (2018). *Wykonywanie zawodu tłumacza przysięgłego w kasusach*. Polskie Towarzystwo Tłumaczy Przysięgłych i Specjalistycznych.
- Kaczocha M., Mazuryk M. (2011). *Ustawa o zawodzie tłumacza przysięgłego*. Komentarz. System Informacji Prawnej Lex.
- Kozielewicz W. (2023). *Odpowiedzialność dyscyplinarna sędziów, prokuratorów, adwokatów, radców prawnych i notariuszy*. Wolters Kluwer Polska.
- Koźbiał, D. (2024). *Status prawny zawodu tłumacza przysięgłego*. C.H. Beck.
- Kubacki, A.D. (2012). *Tłumaczenie poświadczane. Status, kształcenie, warsztat i odpowiedzialność tłumacza przysięgłego*. Wolters Kluwer.
- Wójcik D. (2018). Odwołanie od orzeczenia Komisji Odpowiedzialności Zawodowej Tłumaczy Przysięgłych – kwestie proceduralne. *Lingua Legis*, 26, 109–120.
- Rybińska Z., Czyżewska M., Miler-Cassino J., Poznański J., Szedziolorz E. (red.) (2019). *Kodeks zawodowy tłumacza przysięgłego*. Polskie Towarzystwo Tłumaczy Przysięgłych i Specjalistycznych TEPIS 2019.

Akty prawne

- Uchwała SN z 09.12.2020 r., III PZP 2/20, Legalis nr 2505102.
- Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997, Dz. U. nr 78, poz. 483 z późn. zm. <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=wdu19970780483>
- Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks postępowania karnego, Dz. U. 2025 poz. 46 z późn. zm. <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20250000046>
- Ustawa z dnia 25 listopada 2004 r. o zawodzie tłumacza przysięgłego, Dz. U. 2019, poz. 1326. <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20190001326>
- Ustawa z dnia 26 maja 1982 r. – Prawo o adwokaturze, Dz. U. nr 15 poz. 124, <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU19820160124>
- Ustawy z dnia 11 kwietnia 2001 r. o rzecznikach patentowych, Dz. U. nr 49 poz. 509, <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20010490509&SessionID=E92A913FB44C6F92951B0E0D1DADAEBCC6CF2C80>
- Ustawa z dnia 2 grudnia 2009 r. o izbach lekarskich, Dz. U. nr 219 poz. 1708, <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20092191708>
- Ustawa z dnia 15 grudnia 2000 r. o samorządach zawodowych architektów oraz inżynierów budownictwa, Dz. U. nr 5 poz. 42, <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20010050042>
- Ustawy z dnia 28 stycznia 2016 r. – Prawo o prokuraturze, Dz. U. 2016 poz. 177, <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20160000177>
- Ustawa z dnia 21 listopada 2008 r. o służbie cywilnej, Dz. U. nr 227, poz. 1505, <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=wdu20082271505>
- Ustawa z dnia 26 stycznia 1982 r. – Karta Nauczyciela, Dz. U. nr 3 poz. 19, <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=wdu19820030019>
- Ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce, Dz. U. 2018 poz. 1668, <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20180001668>

Orzecznictwo

Wyrok SN z dnia 5 grudnia 2005 r., SK 26/05, OTK-A 2007, nr 6, poz. 54.

<https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20072311703>

Wyrok SN z dnia 15 stycznia 2009 r., K 45/07, OTK-A 2009, nr 1, poz. 3.

<https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20090090057>